

Геосайти як атракції та базис геотуристичного повоєнного відновлення і розвитку регіону (на прикладі Придніпровської височини Київщини)

<https://doi.org/10.17721/2786-4561.2024.5.1.-1/12>

Дарій А.В., Удовиченко В.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

anastasiagermakivska@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто геосайти як перспективний базис геотуристичного повоєнного відновлення атрактивності регіону та розвитку геотуризму України на прикладі Придніпровської височини Київщини. Окреслено ключові геосайти-атракції геотуристичного регіону Придніпровська височина, зокрема, у межах Київської області, як цінні наукові, туристичні, рекреаційні об'єкти та геолого-геоморфологічні пам'ятки цієї території. Запропоновано в якості перспективних напрямів повоєнного відновлення обраного регіону авторський туристичний маршрут («Ново-Петрівський геологічний розріз – Богуславське відслонення гранітів»), прокладений пам'ятками природного походження, а також шляхи покращення логістики геотуристичної діяльності на прикладі території Київської області як один з інструментів територіального планування та покращення економічної ситуації в регіоні.

Ключові слова: геосайти, атракції, атрактивність, геотуризм, геотуристичний регіон, повоєнне відновлення та реновація, Придніпровська височина, Київська область.

Geosites as attractions and the basis of geotourism post-war recovery and development of the region (on the example of the Dnieper Highlands of Kyiv Oblast)

Darii A.V., Udovychenko V.V.

Abstract. The article examines geosites as a promising basis for post-war geotourism restoration of the attractiveness of the region and the development of geotourism in Ukraine, using the example of the Dnieper Highlands of Kyiv Oblast. The key geosites-attractions of the geotourism region of the Dnipro Upland, in particular, within the Kyiv region, were studied as valuable scientific, tourist, recreational objects and geological and geomorphological attractions of this territory. The author's tourist route («Novo-Petrivsky geological section – Bohuslav granite exposure») with sights of natural origin, as well as ways to improve the logistics of geotourism in the Kyiv region, are proposed as promising directions for the post-war recovery of the selected region and an instrument of territorial planning improving the economic situation in the region.

Key words: geosites, attractions, attractiveness, geotourism, geotourism region, post-war recovery and renovation, Dnieper Upland, Kyiv region.

Вступ. Наша держава володіє унікальними туристичними ресурсами, які дають можливість розвивати у її межах різні напрямки туризму. Нині в Україні продовжують розвиватися нові напрямки туризму, які донедавна не були достатньо відомими та належним чином не розвивалися, хоча мають значний потенціал. Одним із таких є геотуризм, що вважається відносно новим, але перспективним напрямком, основна особливість якого – здійснення подорожей до мальовничих геологічних об'єктів – геосайтів. Розвиток геотуризму має значні відмінності між регіонами України, адже далеко не всі вони у однаковій мірі забезпечені відповідними природними ресурсами, що є базисом розвитку даного напрямку туризму. Разом з тим, у ході повномасштабної війни, а також у період повоєнного відновлення, не все туристичне населення нашої країни матиме фінансову та матеріальну можливість виїжджати за кордон задля задоволення своїх туристичних потреб. Саме тому, зважаючи як на ресурсний базис, так і економічні важелі, у цьому дослідженні мова йтиме про територію, яка належить до столичного регіону як такого, в межах якого інтенсивними є логістичні зв'язки, значним є попит на відповідні послуги внаслідок розселенських процесів та явищ останніх років, проте недостатня увага звертається саме на розвиток геотуризму та на ключові для нього атракції – геосайти. У межах Придніпровської височини знаходиться чимала кількість поселень, у тому числі, великих міст та селищ, зважаючи на сприятливі кліматичні умови, відмінні земельні ресурси, що поправу роблять цю територію однією з густозаселених в Україні. В такому разі даний регіон стане ідеальним атрактивним місцем для поєднання відпочинку, освітніх і наукових досліджень та перспективним, багатим на цікаві природні утворення ареал, який по праву вважатиметься основним базисом геотуристичного розвитку в Україні. Саме тут, в межах Київської області нараховується велика кількість геолого-геоморфологічних пам'яток, які відомі невеликій аудиторії туристів та мають велике потенційне значення для процвітання та поліпшення української геотуристичної галузі в період повоєнної ревіталізації, популяризації, пізнання й подальшого удосконалення геотуристичних аспектів регіону. Нині питання розвитку геотуризму досліджується як у вітчизняних наукових колах, так і у закордонних. Визначення терміну «геосайт» як цінного об'єкту, що «розповідає» про геологічну історію певної території, було введено у обіг Європейською Асоціацією зі збереження геологічної спадщини (The European Association for the Conservation of the Geological Heritage – ProGeo). Згодом, виокремилися питання геотуризму, який сприймається як метод вивчення своєрідних, нікому не відомих куточків Землі (Dowling, Newsome, 2006), та перспектив його розвитку як однієї з ключових можливостей пізнання туристом DESTINACIЙ (Кіш, 2011), дослідження питань інноваційної складової розвитку геотуризму (Ілляшенко, 2011). Розглядаються також питання класифікації геосайтів, зокрема, геолого-геоморфологічних пам'яток, наприклад, за предметним принципом (Грищенко, Іщенко, Русько, Шевченко, 1995). Крім того, було запропоновано генетичну класифікацію пам'яток рельєфу (Палієнко, 1997) та їх типологію за науково-пізнавальним принципом (Брусак, Зінько, 1995). Представлені, крім того, доробки прикладного типу, у яких доведено значущість геосайтів України для розвитку національного геотуризму на прикладі запропонованих геотуристичних маршрутів, серед яких найбільш відомими є проєкт «Гео-Карпати» (Геотуристичний путівник по шляху «Гео-Карпати», 2013), насичений геоатрактивними атрибутами; туристичні маршрути Пригирівського Передкарпаття (Манько, Байрак, Монастирський, 2021), Самбірськохирівського терасового передгір'я (Яцишин, Богущкий, Дмитрук, 2022) з детальною характеристикою геотуристичних об'єктів; опис геотуристичних трас на правобережжі Опору-Стрия (Байрак, Теодорович, Римар, 2019), звертається увага на цінність геотуризму як одного з перспективних напрямків туристичної галузі для розвитку економіки країни. Однак, поза увагою дослідників залишається висвітлення питань розвитку геотуризму в межах інших регіонів України, зокрема, рівнинної її частини. Саме тому, представлене дослідження присвячене розв'язанню цієї проблеми у контексті окреслення шляхів подальшого перспективного розвитку даного напрямку туризму у період повоєнної

відбудови України. В якості модельного регіону для дослідження було обрано Придніпровську височину та ту її частину, яка знаходиться в адміністративних межах Київської області (природничо-економіко-географічне підґрунтя такого вибору). Все це зумовило *мету дослідження* – окреслити геосайти Придніпровської височини Київщини (об'єкт цього дослідження) як ключові атракції та базис геотуристичного повоєнного відновлення, ревіталізації і розвитку регіону, запропонувавши авторський геотуристичний маршрут.

Матеріали та методи досліджень. Під час реалізації представленого дослідження було імплементовано блок теоретико-методологічних та методичних засад (рис. 1),

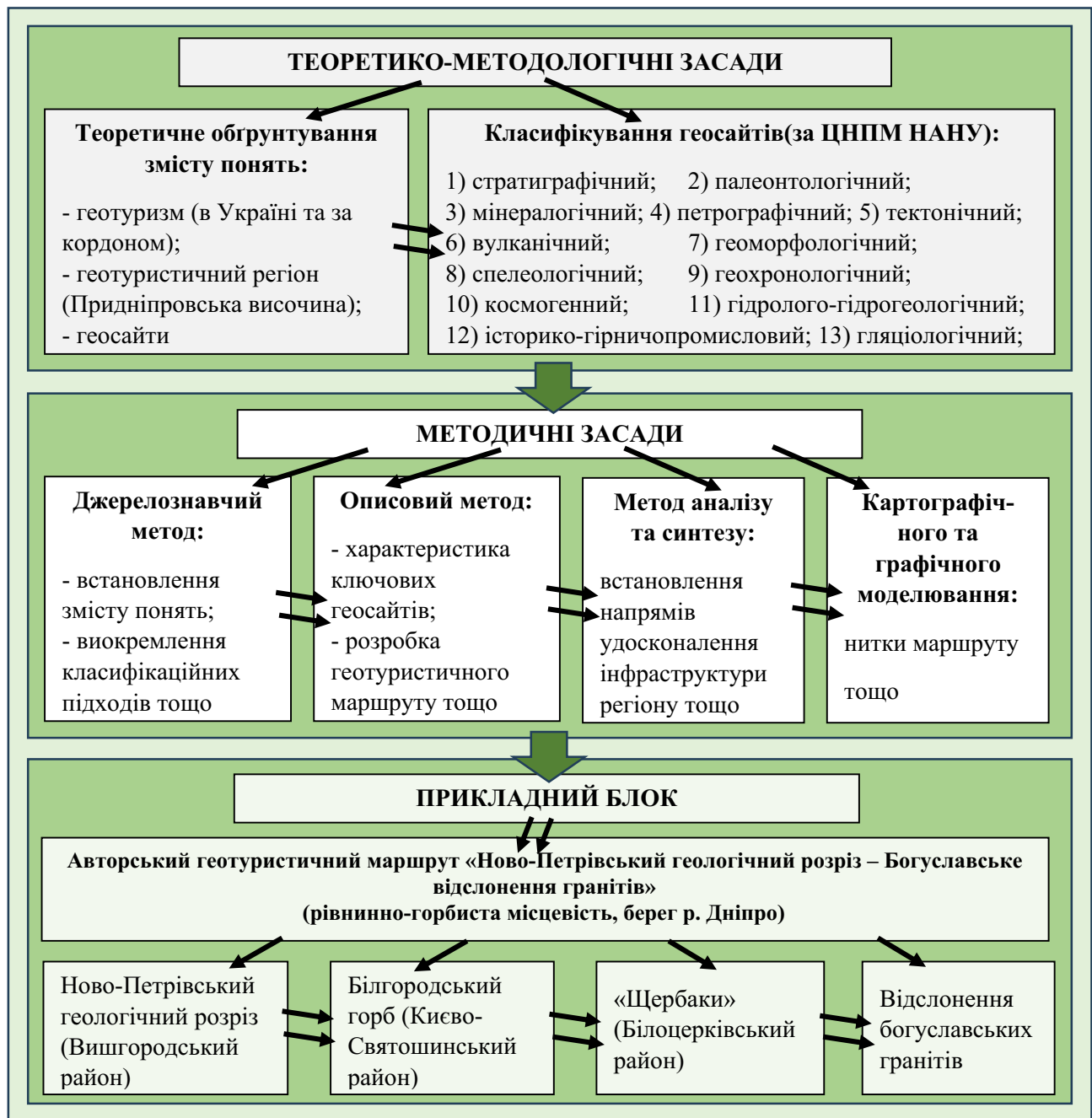


Рис. 1. Концептуальна модель дослідження геосайтів як атракцій та базису геотуристичного повоєнного відновлення й розвитку регіону

знайшли своє застосування низка методів та методичних прийомів, запропоновано авторську розробку як результат запровадження блоку дій прикладного типу. Разом з тим, було застосовано:

- джерелознавчий та аналітичний методи під час дослідження блоку теоретико-методологічних аспектів, трактування ключових термінів та понять (як-то: «геосайти», «геотуризм», «атрактивність»);
- метод синтезу для потреб здійснення детальної характеристики геотуристичних аспектів Придніпровської височини Київщини;
- картографічного та графічного моделювання, описового методів означення ключових геолого-геоморфологічних пам'яток території, що досліджується, а також удосконалення інфраструктури регіону, розробки туристичного маршруту.

Результати та їх аналіз. У методології наукового пізнання припускається, що існує постійний ланцюг зв'язків видів і етапів наукової діяльності, які відрізняються один від одного, що забезпечує можливості для отримання нових знань. Історія становлення туристичної галузі та відповідного напрямку освіти, які широко утвердилися в умовах незалежної демократії в Україні, свідчить про стрімкий процес розвитку суспільства, що має на меті розширити світорозуміння практично всіх груп людей. Нині чимало напрямів туристичної галузі та освіти не можуть продемонструвати системний підхід до розвитку туризму, оскільки не враховують його життєстверджувальну основу – геотуризм, базисом якого є ознайомлення з тілами та явищами природи – геосайтами. Геосайти, як природні атракційні утворення та основа зародження цього туристичного напрямку, продовжують відігравати пріоритетну роль в подальшому розвитку туризму, зокрема, геотуризму в Україні.

Вперше *поняття* «геосайт» (Geosite) було сформульовано Європейською Асоціацією зі збереження геологічної спадщини (ProGeo) (Уімблдон, Герасименко, Іщенко, 1999). Крім того, у 1991 р. в рамках діяльності цієї організації відбувся Перший міжнародний симпозіум, на якому було схвалено декларацію про концептуальні засади її практичної діяльності й підготовлено звернення до національних та міжнародних органів влади щодо збереження та охорони унікальних геологічних об'єктів. Ідеї, розвинуті ProGeo, знайшли широку підтримку в багатьох країнах Європи. В результаті активного співробітництва Асоціації ProGeo із Міжнародним союзом геологічних наук та ЮНЕСКО виник спільний проект під назвою «Геосайти» (дослівно – геомісця), а геосайтом назване геологічне чи геоморфологічне місцезнаходження, територія чи ландшафт визначеної цінності, що має важливе значення для розуміння геологічної історії країни, регіону, континенту або Землі в цілому (Денисик, Страшевська, Корінний, 2018; Шевчук, 2012).

Враховуючи той факт, що всі геосайти по своєму унікальні та несуть у собі важливу геологічну інформацію, чимало вчених вже не один рік займаються питаннями упорядкування таких об'єктів за їх генезисом, рівнем привабливості та віком, а також намагаються поділити їх на групи, зважаючи на ці ознаки, та розробити детальні класифікації. Аналізуючи розроблені українськими дослідниками класифікації, можна дійти висновку про те, що найбільш ґрунтовною з них є робота Центрального науково-природничого музею НАН України (ЦНПМ НАНУ). У ній було запропоновано детальний поділ геосайтів, що ґрунтується на предметному принципі, та відповідно до якого виокремлюються такі їх типи: 1) стратиграфічний; 2) палеонтологічний; 3) мінералогічний; 4) петрографічний; 5) тектонічний; 6) вулканічний; 7) геоморфологічний; 8) спелеологічний; 9) геохронологічний; 10) космогенний; 11) гідролого-гідрологічний; 12) історико-гірничопромисловий; 13) гляціологічний; 14) узбережно-аквальної; 15) музейно-колекційний (Грищенко, Іщенко, Русько, Шевченко, 1995). Саме цією класифікацією ми послуговувалися під час виконання цього дослідження.

Крім того, зважаючи на поставлені нами наукові завдання щодо окреслення базису геотуристичного повоєнного відновлення, ревіталізації і розвитку регіону із розробкою авторського геотуристичного маршруту, за необхідне вбачається також акцентуація уваги на змісті поняття «геотуризм». Публічно цей термін було введено до наукового обігу у 2002 році та було схвалено Національною Географічною Спілкою. Його визначення запровадив

головний редактор Національного журналу Географічного Мандрівника та перший менеджер Національної Географічної Спілки з прийняття екологічних рішень – Джонатан Тортелот. Він зазначає, що геотуризм – це такий вид туризму, який утверджує унікальність географічного місця – оточення, спадщини, естетики, культури, рельєфної особливості території, та унікальності місцевого населення (Уімблдон, Герасименко, Іщенко, 1999; Bortnyk, Lavruk, Kovtoniuk, 2021). Згідно із визначенням, запропонованим Кіш Г.В. (Кіш, 2011), геотуризм – це вид подорожі, спрямований на збереження природи, культурної спадщини, традицій, вивчення історії, географії, популяризацію неповторності тієї чи іншої території, залучення інвестицій, розвиток патріотизму. Відповідно, звертається увага на те, що геотуризм має важливе значення для культурно-пізнавального туризму, оскільки здійснюється з метою пізнання особливостей природи та культури певної території, що володіє унікальними геологічними та географічними об'єктами, ландшафтами тощо. Інші дослідники сприймають геотуризм як такий, що може надати краще пізнання та розуміння Землі, її незвичних місць, унікальних територій та культур (Dowling, Newsome, 2006). Але, разом з тим, зазначається про інноваційність цього напрямку у туризмі, який можуть організовувати геологи та спеціалісти, що займаються геологічними роботами (Ілляшенко, 2018).

Таким чином, турист у процесі мандрівки, долаючи під час подорожі розроблені геотрейли, може перейняти досвід, знання професіоналів, матиме можливість побачити унікальні об'єкти, що є недоступними звичайному туристу.

У цьому контексті варто зазначити *основні функції геотуризму*, адже саме це даватиме уявлення про його потенціал для потреб повоєнного відновлення, ревіталізації і розвитку регіону та під час реалізації геотуристичного маршруту. Таким функціями є (Ілляшенко, 2011):

- пізнавальна функція, адже під час подорожі туристи мають можливість пізнати природу певної території, якою вони мандрують, та відкрити для себе найбільш потаємні з точки зору геології місця;
- соціально-культурна група функцій, адже туристи дізнаються про процеси, що відбуваються на нашій планеті, бачать геологічні пам'ятки, ознайомлюються з історією Землі, а також мають можливість відчути себе геологом та дослідником земних надр;
- екологічна, адже геологічний туризм є різновидом екологічного туризму та передбачає відпочинок туристів без завдання шкоди довкіллю;
- просвітницька, адже туристи мають можливість досліджувати особливості геологічної будови певної місцевості, дізнаватися цікаву інформацію про її геологічні особливості, на власні очі побачити геологічні пам'ятки тощо;
- медико-біологічна функція, адже геотуризм дає можливість туристу відновити сили та оздоровитись у процесі подорожей до певних геологічних об'єктів.

Окрему увагу варто приділити питанням атракцій та атрактивності. У контексті цього дослідження під *атракціями* ми будемо розуміти комплекс заходів та засобів задоволення потреб туристів у змістовному проведенні дозвілля із використанням туристських ресурсів (об'єктів природного або штучного походження) на визначеній території (Явкін, Руденко, Король, 2006), а *атрактивність*, у свою чергу, вважається нами інтегральним показником, який комплексно враховує всі сторони привабливості здатності території. Оцінювання цього показника можна здійснювати за такими критеріями, як: екзотичність, унікальність, естетичність, комфортність тощо. Крім того, під час визначення туристичного потенціалу будь-якого природного об'єкту доцільно використовувати натуральні показники, наприклад, визначати атрактивність в кількості осіб, яку ресурс притягує протягом певного проміжку часу (Колотуха, 2017). Атрактивність також вважається основною системною властивістю рекреаційних ресурсів, природних і культурно-історичних об'єктів, що свідчить про їх рекреаційну цінність (Федорченко, Фоменко, Скрипник, Цехмістрова, 2004), а атрактивною вважається така територія, яка є популярною у туристів і становить собою певне

територіально-туристичне поєднання туристичного пункту, центру, вузла, району, регіону. Так чи інакше, атрактивність – це важлива особливість, яка вирізняє певну територію чи об'єкт і свідчить про його рекреаційну привабливість, викликає у туриста та рекреанта естетичне захоплення (Кузик, 2011). Отже, спираючись саме на таке розуміння атракції та атрактивності нами було обрано об'єкти для створення авторського геотуристичного маршруту, зважаючи на потенціал охопленої ним території для потреб повоєнного відновлення, ревіталізації і розвитку регіону.

Основні функції геотуризму та їх вагомий вплив на потенціал території доводять те, що попри свій відносно молодий вік цей вид туристичної діяльності посідає вагоме місце у структурі туристичної галузі та у суспільстві в цілому. Разом з тим, для українського споживача він є новим та унікальним й, одночасно, маловідомим, однак перспективним напрямком, оскільки унікальні геосайти як його ключові об'єкти та основні туристичні атракції є у кожній області України.

Спираючись на результати досліджень з геотуристичного районування України (Мальська, Зінько, Шевчук, 2014; Шевчук, 2012), можна говорити про такі основні геотуристичні регіони як:

- Карпати та передгір'я Карпат (Карпатський);
- Кримські гори та передгір'я Кримських гір (Кримський);
- Подільська височина (Подільський);
- Придніпровська височина (Придніпровський).

Регіонами, де геотуризм набув розвитку, є Карпатський та Кримський, адже у їх межах зосереджена велика кількість геотуристичних об'єктів, найбільш привабливих для туристів. Значно менш відомими геотуристичними регіонами є Подільський та Придніпровський, адже, на перший погляд, вони є не такими унікальними у геоморфологічному відношенні, проте розглядаються як перспективні за рахунок значно вищого ступеня доступності для відвідування в їх межах наявних геотуристичних об'єктів. Ці два регіони характеризуються значним розмаїттям добре вивчених природних об'єктів, які сконцентровані на невеликих територіях та є доступними для туристів. А враховуючи, що Україна вже нині має готуватися до повоєнного етапу розвитку економіки та висування внутрішнього туризму, у тому числі й геотуризму, в ранг пріоритетних, зростання попиту на відповідні послуги, особливо в тих регіонах, які не потрапляли до поля зору туристів та рекреантів, а, отже, матимуть родзинку під час відвідування, адже є привабливими за рахунок чималої кількості геосайтів місцевого значення, розглядається цілком ймовірним та аргументованим.

Послугуючись зазначеними аргументами, автори вважали за доцільне приділити увагу території Київської області, яка розташована на Придніпровській височині, та належить до Придніпровського геотуристичного регіону – перспективного щодо повоєнного відновлення атрактивності, у т.ч, шляхом залучення до використання геотуристичних дестинацій. Дана територія характеризується значним історичним та географічним потенціалом, наявністю цікавих природних утворень, унікальних ландшафтів, своєрідних форм рельєфу. В геологічному аспекті цей регіон знаходиться в межах Бузько-Росинського мегаблоку Українського кристалічного щита та його північно-східного схилу, та має двох'ярусну будову. Найбільш давніми породами кристалічного фундаменту тут є осадово-вулканогенні утворення та інтрузивні тіла неогарейського віку. З іншого боку, наймолодші четвертинні відклади повністю перебивають тут більш давні утворення (Калінін, Гурський, 2011; Стецюк, Ковальчук, 2005).

У межах даного простору, як результат його тривалої та різноаспектної геологічної історії розвитку, сформувалася значна кількість різноманітних та цікавих для вивчення й пізнання форм рельєфу, які є важливими, проте маловідомими об'єктами рекреаційного і туристичного призначення. На особливу увагу у Київській області за даними Інституту геології НАН України заслуговують 8 геолого-геоморфологічних пам'яток, 5 з яких за

класифікацією ЦНПМ НАНУ належать до пам'яток стратиграфічного типу та відзначаються повними і типовими геологічними розрізами у осадових відкладах того чи іншого геологічного віку. Це – Білгородський горб, Ново-Петрівський геологічний розріз, відслонення у с. Старі Петрівці, відслонення у с. Пирогів, опорний розріз відкладів у с. Креничі в Обухівському районі. Разом з тим, 3 пам'ятки належать до петрографічного типу, де є можливість спостерігати вихід на поверхню найдавніших кристалічних порід. Це – відслонення гранітів уманського комплексу біля с. Чмирівка у Білоцерківському районі, відслонення богуславських гранітів у м. Богуслав, кар'єр у с. Щербаки Білоцерківського району, де відслонюються плагіограніти та мігматити звенигородського комплексу. Всі відзначені геосайти мають чимале естетичне, культурне та науково-освітнє значення.

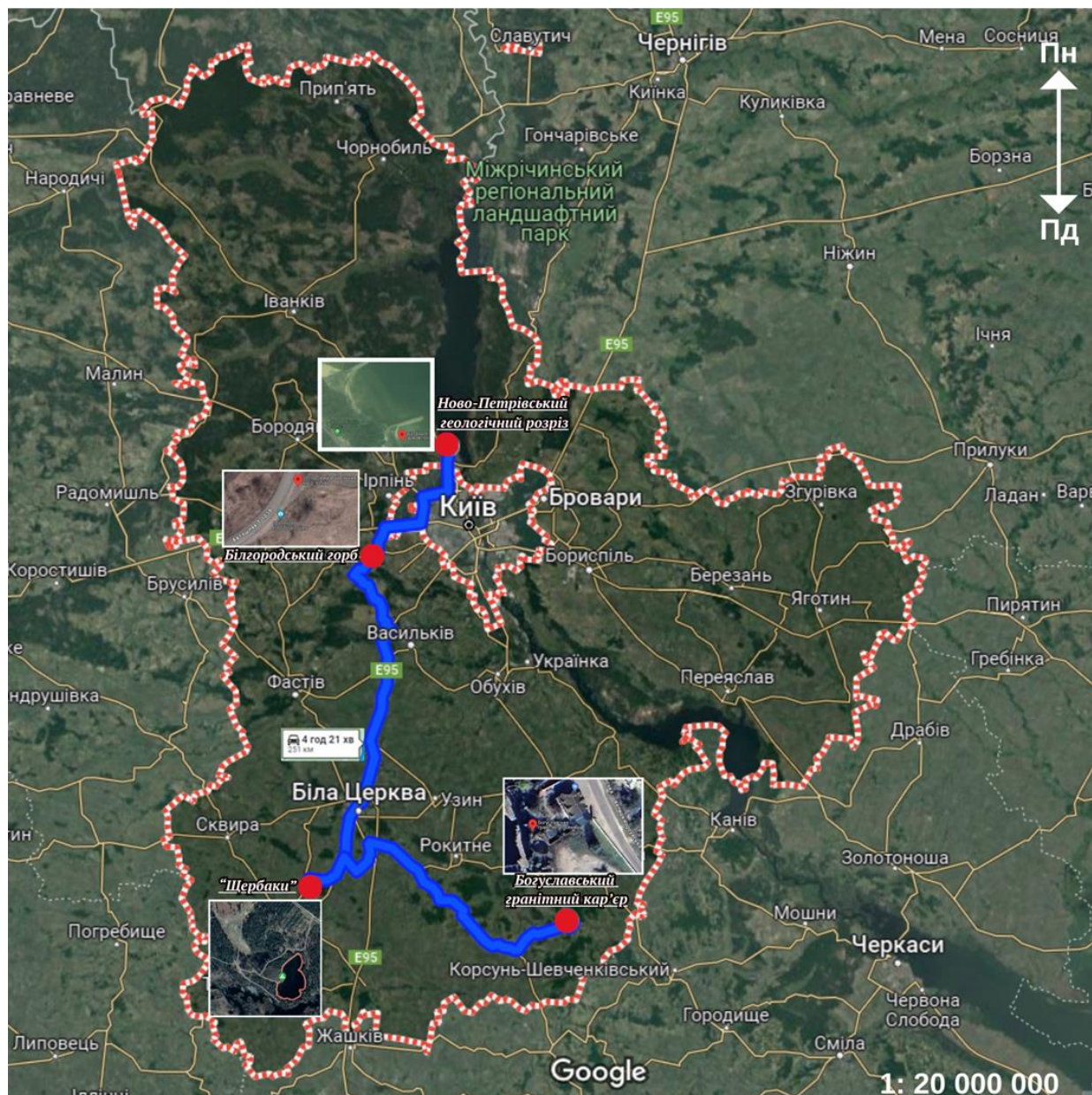


Рис. 2. Схема авторського геотуристичного маршруту «Ново-Петрівський геологічний розріз – Богуславське відслонення гранітів»

Серед перелічених вище пам'яток, для потреб створення авторського геотуристичного маршруту, нами було обрано 4 (рис. 2), а головним критерієм такого відбору слугувала низька їх популярність у колі фахівців туристичної галузі. Ці пам'ятки, на відміну від інших, мають важливе наукове значення, оскільки достатньо вичерпно демонструють геологічну історію

розвитку цієї території, зокрема, протягом кайнозойської ери (від палеогенового до четвертинного віку) та є найдавнішими історико-геологічними зразками, що утворилися ще в період архейської та протерозойської ер (Зінко, 2009; Явкін, Руденко, Король, 2006). Ці геосайти вражають своєю атрактивністю, легко доступні як для відвідування, так і для вивчення та здійснення наукових досліджень, не потребують значних фінансових витрат, пов'язаних із їх «освоєнням», а також під час візитів. Обрані нами об'єкти належать до геолого-геоморфологічних пам'яток місцевого значення та приголомшують своєю геологічною історією, цікавою формою, привабливим естетичним виглядом.

Досліджувана територія, яка перетинається «ниткою» авторського геотуристичного маршруту (див. рис. 2), є і буде перспективною для розвитку різноманітних видів туризму, у тому числі, геотуризму, оскільки вона відзначається чудовим та потужним природним потенціалом, атрактивність якого для туристичної діяльності підсилюється вдалим розташуванням, а, отже, транспортною доступністю. Підсилюється цей аргумент також тезою про те, що під час імплементації геотуризму туристи мають чудову можливість набувати нових знань про особливості місцевої природи, її пам'ятки, зокрема, геологічні, що, у свою чергу, є необхідною складовою розвитку їх культури, умовою успішного раціонального природокористування, збереження природоохоронних об'єктів, добре узгоджується із засадами сталого розвитку. Тому в Україні, як і в усьому світі, переважного розвитку набуває геотуризм, спрямований на пізнання природи, задля імплементації цілей формування культурних ландшафтів і їх подальшого стійкого розвитку. Тому, зважаючи на отримані результати виконаних досліджень геосайтів Київської області, пропонується авторський геотуристичний маршрут геолого-геоморфологічними пам'ятками, який отримав назву «Ново-Петрівський геологічний розріз – Богуславське відслонення гранітів».

За приналежністю до класифікацій за різними аспектами пропонований маршрут належить до категорії лінійних, місцевого значення, начальних та пізнавальних, комбінованих за видами пересування та короткотривалих туристичних маршрутів. Даний маршрут веде від геологічного розрізу в селі Нові Петрівці Вишгородського району Київської області до Богуславського гранітного оголення в однойменному районі. Оскільки, на певних відрізках маршруту рельєф доволі складний, тому пересування між точками спостереження пропонується здійснювати за допомогою автомобільного транспорту, а також там, де це можливо, пішки. Запропонований маршрут є доволі простим та доступним для будь-якої категорії туристів, з одного боку, а з іншого, з'єднує у єдине ціле цікаві й естетично-привабливі об'єкти, та становитиме собою одну з підстав та конкретних прикладів, аргументів на шляху розвитку геотуристичної сфери Київської області у період повоєнного відновлення.

Відправною точкою пропонованого маршруту й точкою спостереження №1 обрано *Ново-Петрівський геологічний розріз* (рис. 3а) площею 2 га. Вона знаходиться у Вишгородському районі Київської області, у селі Нові Петрівці, на правому березі Київського водосховища у стінці яру, що перетинає село. Ця ділянка перебуває у підпорядкуванні ДП «Київська лісова науково-дослідна станція» (Калінін, Гурський, 2011; Стецюк, 2010). Тут оголюються відклади неогенового та палеогенового віку. Об'єкт має серію різноманітних порід, окрасою яких є пісковик потужністю 2,5-3 м. Він містить скам'янілі ядра прісноводних пелеципод – молюсків, зі знахідками яких можна детально ознайомити потенційних відвідувачів.

Наступна геоморфологічна пам'ятка цього маршруту й точка спостереження №2 – Білогородський пагорб (рис. 3б), що розташовується на околиці села Білогородка Києво-Святошинського району Київської області. Тривалість переїзду до цієї точки від попереднього об'єкту становить 54 хв, а відстань – 44,6 км. Ця пам'ятка відома завдяки відслоненням четвертинних відкладів – палево-жовтого лесовидного суглинку потужністю до 12 м, нижче якого залягають породи київської свити – зелено-сірий слюдяний щільний мергель видимої потужності 2,5 м (Калінін, Гурський, 2011; Стецюк, 2010). Також тут виявлені

гляціодислокації (порушення залягання шарів, пов'язані з рухом льодовика, у даному випадку, дніпровського під час однойменного зледеніння), на які теж варто звернути увагу туристів, розповівши про період зледеніння й особливості рельєфо- та породотвірної роботи льодовика. Також можна згадати, що у такий же спосіб в Україні утворилися Канівські гори, що на Черкащині.

У Білоцерківському районі в однойменному селі на дослідників чекають «Щербачки» (рис. 3в) – геологічна пам'ятка-кар'єр, площею 2 га – наступна точка спостереження нашого маршруту. Тут у стінках на глибину до 4-5 м оголюються плагіограніти та мігматити звенигородського комплексу. Розріз кар'єру цікавий також складним співвідношенням різних порід звенигородського комплексу (ізотопний вік 2000-1570 млн років) (Калінін, Гурський, 2011). Тут в мігматитах на контакті з гнейсами та амфіболами спостерігаються видовжені лінзовидні скупчення біотиту. Варто поділитися цією інформацією з відвідувачами, адже біотит активно використовується як електроізоляційний матеріал, для виготовлення фарби, у косметичній промисловості, а його великі кристали цінуються колекціонерами. Даний кар'єр пропонується до відвідування, адже вважається «геологічним скарбом» ізотопного віку. Тривалість переїзду до цієї точки від попередньої становить 2 год 16 хв, а відстань – 124 км.

Не менш цікавим геосайтом є і наступна точка-пункт відвідування на маршруті – відслонення богуславських гранітів (рис. 3г), що розташована у Богуславському районі Київської області, у місті Богуслав. Площа об'єкту становить 4 га. Саме тут на обох берегах та у руслі річки Рось височіють над водою гранітні скелі заввишки до 10 м (Калінін, Гурський, 2011; Стецюк, 2010). Це відслонення є стратотипом богуславських гранітів архейського віку. Для туристів під час відвідування цієї дестинації цікавою буде інформація про те, що саме ці граніти – найдавніші породи, які представлені на території України в межах Українського щита та мають вік близько 2 мільярдів років.

У 2010 році ця ділянка увійшла до складу Регіонального ландшафтного парку «Богуславль». Обраний геосайт є заключним у даному маршруті. Тривалість переїзду від попередньої точки становить 1 год 43 хв, а відстань – 101 км. Таким чином, загальна кількість часу, витраченого на подолання нитки маршруту, становить 4 год 21 хв.



а) Ново-Петрівський геологічний розріз¹

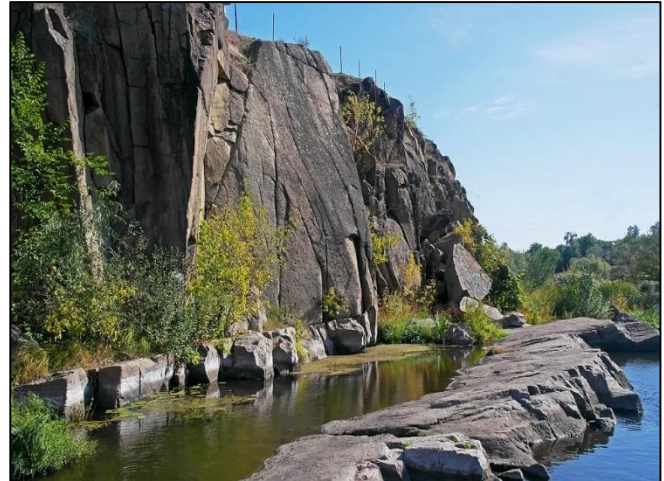


б) Білогородський горб [Киянка, 2014]

¹ Ново-Петрівський геологічний розріз. Retrieved from <http://surl.li/onyjh>



в) «Щербаки» [Василюк О, 2012]



г) Богуславські граніти [Киянка, 2017]

Рис. 3. Геологічні пам'ятки – ключові атракції нитки авторського геотуристичного маршруту

Окрім пропозиції щодо створення авторського геотуристичного маршруту, наступним важливим кроком щодо *розбудови* системи геотуризму в Україні, підвищення ступеня її геотуристичної привабливості й практичного запровадження є підвищення ступеня благоустрою території та створення якомога більш комфортних умов для проходження нитки запропонованого маршруту туристами. Для цих цілей таку діяльність варто розпочати з облаштування стендів біля кожного геосайту. Такі стенди мають містити ключовий ознайомчий інформативний матеріал про геосайт, представляти правила відвідування його території, візуалізувати інформацію про відповідне маркування на місцевості задля дотримання безпеки геотуристів та задля того, аби відвідувачі мали чітке уявлення про точне місцезнаходження геосайту й розміри кожної геолого-геоморфологічної пам'ятки, її специфічні риси та відмінні від інших складових маршруту властивості, та, зрештою, чітко уявляли те, у чому полягає атрактивність цієї території та мали додатковий аргумент на користь відвідування/споглядання.

За необхідне також вважається створення на нитці маршруту та у місцях destinations стаціонарних точок – фіксованих або постійних об'єктів, які є значущими для кожного геотуриста. Так, для прикладу, на головній дорозі від Києва до першої точки маршруту – Ново-Петрівського геологічного розрізу, що у с. Нові Петрівці, є велика кількість АЗС, що зручно, адже подорожують в основному автомобільним транспортом. У самому селі Нові Петрівці наявні різні заклади громадського харчування та магазини, отже, є можливість зупинитися на другий сніданок. Натомість, на точці маршруту №2 – пам'ятка «Білгородський горб», яка розташована у польовій місцевості, – через особливості локації відсутні необхідні кожному туристу зручності. Отже, у цій місцевості було б доречно створення закладів загального користування (вбиралень, інформаційного центру, можливо, магазину тощо). На точці маршруту №3 – поблизу затопленого кар'єру, неподалік с. Щербаки, що у Білоцерківському районі Київської області, варто облаштувати оглядовий майданчик та покращити якість тієї інфраструктури, яка там уже сформувалась: прибрати/впорядкувати місця для відпочинку та пляжі для купання, розчистити ґрунтову дорогу, яка веде безпосередньо до цього геосайту, удосконалити вигляд оглядового майданчику кар'єр та підвищити рівень безпеки під час перебування там відвідувачів. На точці маршруту №4 – поблизу Богуславського гранітного кар'єру ситуація із інфраструктурними об'єктами краща за інші геосайти: тут розташовані дві крамниці, працює кафе; у самому місті неподалік від геосайту є кілька АЗС та закладів громадського харчування. Бракує на цій локації вбиралень, тому необхідним є їх розташування біля даної пам'ятки. Також не зайвим буде підвищення рівня благоустрою на

територіях, що безпосередньо межують із цим об'єктом задля комфортного відвідування: розчищення густих заростей та чагарників на підходах до геосайту, прокладання невеликих, але безпечних містків з тим, аби можна було вільно пересуватися з однієї частини кар'єру до іншої, а також удосконалити місця, які відведені для пляжного відпочинку.

Разом з тим, варто звернути увагу на особливості інвестиційної діяльності в Київській області з огляду на її економічний потенціал. Київщина має унікальне геополітичне та географічне положення, з одного боку, а з іншого, область дуже різноманітна за наявними ресурсами та гео економічним статусом. Туризм в її межах вважається однією з провідних галузей, яка може виявити позитивний вплив на розвиток регіону в цілому. До повномасштабного вторгнення область активно інвестувала у розвиток туристичної інфраструктури, підвищення привабливості регіону; планувалося нарощувати туристичний потенціал. Наразі, темпи розвитку туристичної сфери значно уповільнилися у зв'язку із воєнною ситуацією в Україні, проте історико-культурна та природна спадщина регіону є значною та впливає на формування та вибудовування ринкових відносин на рівні організацій праці, традицій та менталітету жителів регіону. З іншого боку, тут знаходиться славетне місто Київ – столиця нашої держави, яка є найбільш відвідуваним містом в економічному, політичному і туристичному аспектах. Тому, навіть в період ревіталізації, Київська область за будь-яких обставин залишиться однією з пріоритетних адміністративних одиниць, яка за підтримки місцевої влади буде продовжувати стрімко розвиватися, в т.ч., у геотуристичній сфері.

Подальший розвиток індустрії гостинності на досліджуваній території асоціюється також із залученням сучасного обладнання та новітніх, зокрема, інформаційних технологій, ефективних та надійних систем безпеки, застосування яких виводить якість обслуговування на якісно новий (високий) рівень. Нині, у регіоні застосування знаходять лише окремі туристичні технології, проте вже і вони стали примітною ознакою повсякденного використання. Це – електронні інформаційні довідники для готелів, транспортних маршрутів і туристичних компаній, а також список послуг та їх вартість тощо (Смирнов, 2011).

Окрім означених вище, для посилення підтримки та задля сприяння подальшому розвитку туристичної діяльності у регіоні, зокрема, геотуризму, у т.ч., для цілей повоєнного відновлення геотуристичної атрактивності, ми вважаємо за необхідне створення, просування та вдосконалення реклами і рекламних креативів, що разом дозволить як на місцевості (фізично), так і дистанційно (у онлайн середовищі) привернути увагу потенційних туристів, як з національного ринку, так і з міжнародного. Це, зокрема, може бути розміщення оголошень різноманітного типу на туристичних сайтах України із закликом до відвідування геосайтів, інформаційних стендів та онлайн-сторінок про цікаві атракції Київщини, створення банерів, поширення флаєрів та брошур тощо. Пожвавити розвиток локального геотуризму може й відкриття невеличких туристичних агентств, які спеціалізуються на атракціях регіону. Вдалим рішенням є їх розміщення у районних центрах як таких, які є місцевими осередками громад, мають, зазвичай, розвинені інфраструктурні об'єкти та є більш відвідуваними, у порівнянні із селами. Основні цілі таких турагентств це – поширення інформації про відомі й менш відомі геолого-геоморфологічні та інші пам'ятки природи, продаж екскурсій, зокрема, ниткою запропонованого авторського геотуристичного маршруту, надання пропозицій щодо замовлення активного відпочинку (індивідуального чи групового), з гідом/екскурсоводом або самостійно, співпраця з іншими, масштабнішими, турагентствами, адміністраціями об'єктів природно-заповідного фонду в Україні та в межах яких дозволена рекреаційна діяльність тощо.

Висновки. Отже, підсумовуючи представлені результати дослідження геосайтів Київщини, як одного з перспективних регіонів та базис для геотуристичного повоєнного відновлення його атрактивності, розвитку геотуризму України в цілому та на прикладі Придніпровської височини, зокрема, варто зазначити, що, не зважаючи на те, що геотуризм та геосайти є

явищем не новим у туристичній сфері, проте в межах полігону дослідження виявляються перспективними щодо подальшого просування з огляду на те, що тут він залишається недостатньо розвиненим через постійний брак уваги з боку фахівців. З тим, аби подолати цей виклик, адже нині геотуризм розглядається як один з перспективних напрямків розвитку туризму в Україні через достатній ресурсний потенціал, насамперед унікальних природних геоморфологічних та геологічних об'єктів, які можуть слугувати туристичними об'єктами-дестинаціями, нами було окреслено ключові геосайти-атракції. В якості модельного було обрано специфічний за своїм походженням геотуристичний регіон Придніпровська височина у межах Київської області, де знаходяться численні цінні наукові, туристичні, рекреаційні об'єкти та геолого-геоморфологічні пам'ятки. В якості одного з можливих перспективних напрямів повоєнного відновлення обраного регіону запропоновано розробку авторського туристичного маршруту «Ново-Петрівський геологічний розріз – Богуславське відслонення гранітів», прокладеного пам'ятками природного походження: геологічний розріз у с. Нові Петрівці, кар'єри гранітний в Богуславі та біотитний «Щербаки», Білогородський горб київської свити, що мають великі перспективи в майбутньому та є стратегічно цінними об'єктами в галузі туризму та рекреації. Цей маршрут є одноденним та може бути реалізованим як в індивідуальному, так і у груповому порядку. Разом з тим, запропоновано шляхи покращення логістики геотуристичної діяльності на прикладі території Київської області як один з інструментів територіального планування. Так, до прикладу, у повоєнний період серед основних можливих шляхів розвитку інфраструктури Київської області, які забезпечать подальше вдосконалення та популяризацію даного регіону, розвиток геотуризму, є планування та модернізація населених пунктів, де розташовані геосайти. Серед таких заходів пропонується створення/модернізація закладів харчування та проживання, мікро-місць для рекреаційної діяльності таких, як парки, створення невеликих туристичних агентств із кваліфікованими працівниками, які інформуватимуть туристів щодо нитки представленого маршруту, надаватимуть послуги щодо екскурсій на місцевості з екскурсиводом та гідом за бажанням тощо. Шляхом реалізації зазначених кроків щодо покращення загального фізичного та логістичного становища регіону, покращуватиметься й економічна ситуація, зокрема, в період ревіталізації, що допомагатиме у найближчій перспективі стимулювати розвиток як геотуризму, так і інших дотичних галузей третинного сектора економіки.

References

- Assessment of the potential of natural and recreational resources. Retrieved from <http://buklib.net/books/31806/>
- Bayrak G., Teodorovych L., Rymar Yu., 2019. Geotourist trails on the right bank of the Opor-Striya // Scientific papers of Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University. Ser. Geography. Ternopil: TNPU named after V. Hnatyuka, No. 2 (Issue 47). P. 99-109.
- Belogorod hill. Retrieved from <https://commons.wikimedia.org/wiki/user:Kiyanka>
- Bortnyk S. , Lavruk T.M., Kovtoniuk O. V. et al., 2021. The Attractive Geosites and Perspective of Geotourism Development in the Chorna Tysa River Basin (Ukrainian Carpathians). Geoheritage 13, 22. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s12371-021-00540-4>
- Brusak V.P., Zinko Yu.V., 1995. Geographical research in nature reserves. Natural studies at Roztochka: Collection. science and technology works Lviv: Publishing House of UkrDLTU, P. 5-14.
- Denisyk G.I., 2014. Geosites of Podillia / G.I. Denisyk, L.V. Strashevskya, V.I. Fundamental. = Vinnytsia: Vinnytsia regional printing house, 216 p. (Series: "Nature and landscapes of Podillia").
- Exposure of Boguslav granites. Retrieved from <https://commons.wikimedia.org/wiki/user:Kiyanka>
- Fedorchenko V.K., Fomenko N.A., Skrypnyk M.I., Tsekhmistrova G.S., 2004. Pedagogy of tourism: teaching manual K.: Slovo Publishing House.
- Geological natural monuments of Ukraine: problems of study, preservation and rational use / V. P. Hryshchenko, A.A. Ishchenko, Yu.O. Rusko, V.I. Shevchenko. K., 1995. 60 p. Preprint of the National Academy of Sciences of Ukraine, Center. science and natural sciences museum; 95-1.

- Geo-tourist guide along the “Geo-Carpathian” route / edited by I. Bubnyak and A. Soletskyi. Krosno: 2013. 144 p.
- Ilyashenko I.O., 2018. Innovative component of development of geological tourism. Problems of innovation and investment development. Issue №15. P. 96-100.
- Institute of Geology of Ukraine. Retrieved from <https://insgeo.com.ua/heolohichni-pamyatky-pryrody-kyivvshchyn>
- Kish G.V. Geotourism as an opportunity to learn about the uniqueness of the destination [Electronic resource]. Retrieved from <http://www.geolgt.com.ua/images/stories/zbirnik/vipusk15/v157.pdf>
- Kolotuha O.V. Sports tourism and active recreation: geography, systematization, practice (reference dictionary). Retrieved from <http://geohub.org.ua/index.php/node/595>
- Kuzyk S.P., 2011. Geography of tourism: education. manual. – K.: Znannia, 271 p.
- Malska M.P., Zinko Yu.V., Shevchuk O.M., 2014. Prospects for the development of geotourism in Ukraine. Geotourism: practice and experience. Materials of the international scientific conference. Lviv: Maps and atlases: 9-12.
- Manko A., Bayrak G., Monastyrskyi V., 2021. Prospective geotourism routes. ISSN 2519-2620. Problems of geomorphology and paleogeography. Vol. 2 (13), 168-190.
- Novo-Petriv geological section. Retrieved from <http://surl.li/onyjh>
- Palienko E., 1997. Environmental protection geomorphology in Ukraine // Ukrainian geomorphology: state and prospects: International materials. science and practice conf. Lviv: Mercator, P. 58-60.
- Ross K. Dowling and David Newsome, 2006. Geotourism – Oxford; Burlington, MA: Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Shcherbaki. Retrieved from <http://surl.li/mxaiu>
- Shevchuk O., 2012. Potential geotourism objects and regions of Ukraine. Geography and tourism: national and international experience: Proceedings of the VI International Scientific Conference. Lviv: LNU Publishing Center named after Ivan Franko, P. 407-419.
- Smirnov I.G., 2007. Logistic model of sustainable development of the tourism industry in Ukraine // Bulletin of the Donetsk Institute of Tourism Business. – No. 11. – P.26-31. Retrieved from http://tourlib.net/statti_ukr/smyrnov5.html
- Stetsyuk V.V., Kovalchuk I.P., 2005. Basics of geomorphology. Education Manual. – K.: Higher School, – 495 p.
- Stetsyuk V.V. Relief of Ukraine / Vakhrushev B.O., Kovalchuk I.P., Komlev O.O., Kravchuk Y.S., Palienko E.T., Rudko G.I., Stetsyuk V.V. / edited by Stetsyuk V.V. – K.: Slovo, 2010. 688 p.
- Kalinin V.I., Gurskyi D.S., 2011. Geological monuments of Ukraine, volume 4. 280 p.
- Wimbledon V.A.P. Problems of protecting the geological heritage of Ukraine / V.A.P. Wimbledon, N.P. Gerasimenko, A.A. Ishchenko. – Kyiv: National Research Center of the National Academy of Sciences of the National Academy of Sciences, 1999. – 129 p.
- Yatsyshyn A., Bogutskyi A., Dmytruk R., Malio Ya., 2022. Geotourist objects and routes // Problems of geomorphology and paleogeography. Vol. 1 (14), 33-61.
- Zinko Yu., 2009. Study of geotypes of the geomorphological type of Western Podillia for the needs of environmental protection planning // Bulletin of Lviv University. The series is geographical. Issue 36. – pp. 139-150. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Geograf_2009_36_20.

Надіслана до редакції: 25.02.2024р.

Прийнята до друку: 10.03.2024р